

СЛОВО ПРО НАШУ КОЛЕГУ *(до 80-річчя Ради Феодосіївни Процко)*

2 вересня 2008 р. виповнилося 80 років доктору біологічних наук, фітофізіологу, досвідченому фахівцю в галузі фізіології росту та розвитку рослин, лауреату премії ім. М.Г. Холодного НАН України Раді Феодосіївни Процко.

Рада Феодосіївна народилася 2 вересня 1928 р. у м. Харкові в родині службовців. У 1946 р. закінчила з медаллю київську середню школу та вступила на біолого-грунтознавчий факультет Київського державного університету, який з відзнакою закінчила в 1951 р., здобувши спеціальність біолог-фізіолог рослин. У 1951—1955 рр. Рада Феодосіївна — аспірантка Інституту фізіології рослин і агрохімії АН УРСР. Кандидатську дисертацію «Фізіологія обґрунтування деяких прийомів підвищення продуктивності гречки» вона успішно захистила в 1959 р. Протягом 1956—1960 рр. працювала молодшим науковим співробітником в Українському НДІ фізіології рослин МСГ УРСР, досліджуючи морозо- та посухостійкість пшениці.

З 1961 р. і до виходу на пенсію (2003 р.) наукове життя Ради Феодосіївни пов'язане з Інститутом ботаніки. Вона працювала в лабораторіях відділу фізіології рослин (інженерної ензимології та прикладної фізіології; фізіології насіння; репродуктивного розвитку) на посадах молодшого, старшого, провідного та головного наукового співробітника. У 1986 р. захистила докторську дисертацію «Фізіологія спокою та проростання коренеплодів при зберіганні цукрових буряків». Її наукові інтереси були пов'язані з дослідженнями фізіолого-біохімічних ефектів фітогормонів, їхньої ролі в ростових кореляціях, проростанні бруньок і зацвітанні, гормонально-трофічних

© К.М. СИТНИК,
Л.І. МУСАТЕНКО,
В.А. НЕГРЕЦЬКИЙ,
Л.І. КОРСУН, 2008

основ апікального домінування; ролі фенольних сполук у системі природних регуляторів росту; фізіології коренеплодів цукрових буряків, зокрема створення і впровадження у виробництво способів зменшення втрат цукру при зберіганні сировини на цукрових заводах; фізіології насіння хлібних злаків і нових кормових культур.

Інноваційність досліджень Р.Ф. Процко, пов'язаних із розробкою хімічних способів боротьби із втратою цукру при зберіганні цукрових буряків, підтверджена сімома авторськими свідоцтвами. За участь у розробці та впровадженні способу зберігання цукрових буряків із застосуванням вуглеаміакатів її нагородили бронзовою медаллю ВДНГ СРСР. Монографія у співавторстві з В.Б. Варшавською «Проростание корнеплодов сахарной свеклы и проблемы ее хранения» (1980) у 1984 році удостоєна премії ім. М.Г. Холодного АН УРСР.

Вивчення ролі фенольних сполук у регуляції росту ряду рослин (томатів, картоплі та інших) дозволило виявити закономірності дії фенольних інгібіторів, які принципово відрізняються від фітогормонів, і припустити, що інгібуюча роль фенолів здебільшого проявляється у стресових умовах або при старінні, коли рівень вмісту фенольних сполук у тканинах рослин зростає внаслідок патологічних порушень метаболізму, зокрема білків.

У зв'язку з тим, що дослідження фізіолого-біохімічних основ проростання коренеплодів цукрових буряків довели відсутність у них періоду органічного спокою, науковці дійшли висновку про необхідність хімічного регулювання проростання з метою зниження втрат цукру при зберіганні сировини на цукрових заводах. Описано зміни гормонального комплексу, що передують проростанню, і доведено роль природних інгібіторів як метаболітів, відповідальних за стан спокою коренеплодів. Висунуто положення про доцільність обробки коренеплодів при їх кагатуванні природними інгібіторами або їхніми аналогами. Крім того, була виявлена невелика частка коренеплодів (3—5 % від загальної кількості), що не проростали близько 1,5 місяця після збирання. Висунуто припущення, що у цукрових буряків, як молодого виду, досі продовжується пристосування до відносно нових для них умов помірних широт, зокрема, формується наприкінці періоду вегетації здатність до переходу у стан органічного спокою. Обґрунтована доцільність селекційної роботи з відбору форм цукрових буряків з органічним спокоєм.

Практичну спрямованість мали також роботи Р.Ф. Процко з вивчення тривалості стану спокою і розробки способів подолання різноякісності насіння ряду нових кормових культур, запропонованих ЦРБС АН України для розширення кормовиробництва в Україні. Ці матеріали увійшли до монографії «Физиологическая разнокачественность семян травянистых растений» (Р.Ф. Процко, В.А. Негрецкий, В.Б. Варшавская, 1999), в якій особливості проростання насіння різних видів рослин розглядаються з позиції оцінки різноякісності як важливої пристосувальної ознаки, за допомогою якої реалізується генетичний потенціал виду, забезпечується його виживання та розповсюдження. В монографії вперше зіставлено дані щодо фізіологічної різно-

якісності насіння близько 200 дикорослих трав'яних рослин, нових кормових культур, відносно молоді культури — цукрового буряку та культур, які найдовше зазнавали антропогенного впливу, — хлібних злаків. Зроблено спробу систематизувати існуючі відомості щодо проявів різноякісності насіння на рівні таксонів та в межах однієї рослини, а також залежно від вимог насіння до температурних і світлових умов проростання.

Результати досліджень, викладені в монографії «Післязбиральне дозрівання насіння озимих хлібних злаків» (К.М. Ситник, Р.Ф. Процко, В.А. Негрецький, А.В. Гордецький, 2002), мали практичне значення для відповідного районування сортів, достовірної оцінки якості посівного матеріалу контрольно-насінневими лабораторіями, а також для вивчення механізмів реалізації генетичної програми досягання насіння і його переходу до проростання.

Р.Ф. Процко — автор і співавтор майже 140 наукових праць, зокрема чотирьох монографій. З її консультативно-методичною допомогою виконано десятки курсових і дипломних робіт, розділів кандидатських дисертацій. Вона як справедливий і об'єктивний науковець дала путівку в життя не одному дисертанту та багатьом авторам наукових статей. Р.Ф. Процко поєднувала теоретичні дослідження з розробкою актуальних прикладних питань у різних галузях фізіології та біохімії рослин, намагалася ставити нові питання та вирішувати їх сучасними методами. Вона вимоглива до себе і колег, активна і до всього небайдужа, працелюбна і працездатна, доброзичлива та принципова, скромна і комунікабельна людина, яку глибоко поважають і до думки якої завжди прислухалися і прислухаються в колективі. Р.Ф. Процко брала активну участь у громадському житті як секретар і член комсомольського та партійного комітетів, редактор стінгазети Інституту, активний пропагандист і політінформатор, принциповий член спеціалізованої, експертних і бібліотечної рад.

Раду Феодосіївну дуже високо цінують і глибоко шанують усі її колеги, друзі й товариші як гарну, вродливу і привабливу жінку, благородну, делікатну, добру, порядну, сердечну та розумну, роботящу людину і щиро зичать їй міцного здоров'я на довгі роки, всіляких гараздів, благополуччя, добра і щастя.

К.М. СИТНИК, Л.І. МУСАТЕНКО, В.А. НЕГРЕЦЬКИЙ, Л.І. КОРСУН